

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.

Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.

BEVESTIGD DOOR DE FEITEN

Van de aanvang af is van deze zijde er de nadruk opgelegd, dat de eis voor zendtijd voor humanisten gerechtvaardigd werd door het feit, dat door honderdduizenden naar deze uitzendingen werd geluisterd. Voor deze luisteraars heeft het humanistische woord in de radio betekenis gekregen, wordt er door hen elke week met aandacht naar geluisterd en vele malen om toezending van de tekst gevraagd.

Merkwaardigerwijze is door de tegenstanders vrijwel niet in twijfel getrokken, dat voor die uitzendingen grote belangstelling zou bestaan. Men heeft nooit de bewering aangevochten, dat zovelen er naar luisteren, maar wel geweigerd er dezelfde betekenis aan toe te kennen als aan de kerkelijke uitzendingen en op grond daarvan ook ontkend, dat in de nieuwe regeling voor de radio-omroep de humanisten in principe recht op eigen zendtijd zou toekomen. We willen hier beslist geen vergelijking gaan trekken tussen een uitgezonden kerkdienst en de rubriek „Geestelijk Leven”, zoals die op zondagmorgen te beluisteren valt. Het laatste is geen religieuze uitzending, er gaat geen wijding van uit in de gebruikelijke zin. Maar velen ontdekken, dat er dingen gezegd worden, die zij zelf met zich omdragen, misschien minder scherp omlijnd. Ze zullen er een aansporing in beluisteren, om hun menselijke vermogens aan het werk te zetten, om problemen aan te pakken, om te trachten klaar te komen met de vraagstukken waar ze mee worstelen. Het merkwaardige feit doet zich nu voor, dat volgens een recent NIPO-onderzoek de belangstelling van de luisteraar zich, in pro-

centen uitgedrukt, in ongeveer dezelfde mate richt op de kerkdiensten en andere religieuze uitzendingen als op het humanistische kwartiertje. Die procenten zijn overigens helemaal niet zo groot, ze lopen van 6 % voor de plechtige hoogmis tot 2 % voor een jeugddienst van de remonstranten. Daartussen komt het zondagmorgenkwartiertje met 4 % er nog niet zo slecht af.

Op de dag, waarover de enquête heeft plaatsgevonden, was de belangstelling voor andere uitzendingen, zoals sportreportage, hoorspelen enz. heel wat groter. Men kan dat betreuren en bijvoorbeeld vinden, dat men beter naar een concert kan luisteren dan de sportuitslagen, ook al zijn goede concerten in de radio niet zo erg dik gezaaid, althans niet op een tijd, dat velen er naar kunnen luisteren. Maar dat is een zaak van beleid van de omroeporganisaties en daar bemoeien we ons niet mee. Waar het hier om gaat is om het vaststellen van twee dingen nl. dat in procenten uitgedrukt er net zo veel of meer luisteraars zijn die naar een humanistische uitzending luisteren als naar een kerkdienst, en dat van de eersten het er inderdaad honderdduizenden zijn. Want als we aannemen, dat we zo'n dikke elf miljoen Nederlanders tellen en we trekken er de helft van af, omdat het kinderen zijn die naar dergelijke uitzendingen wel niet zullen luisteren, betekent 4 % meer dan tweemaal honderdduizend. En dat is dan ook precies het getal dat we voortdurend in ons hoofd hebben gehad, toen we begonnen met onze actie, omdat we van mening waren en zijn, dat die tweemaal honderdduizend er recht op hebben, dat iets waar zij prijs op stellen gehandhaafd blijft.

kerstfeest op de ark

In de week van 24 december t/m 30 december wordt er bij voldoende deelname een kerstkamp gehouden in „De Ark”. De prijs bedraagt f 42,—. Aanvang donderdag, 24 december 18 uur (met diner) tot en met woensdag 30 december (na de lunch). Ook is het voor zover de plaatsruimte zulks toelaat mogelijk deel te nemen over een periode van 24 december 18 uur t/m zondag 27 december (na diner). Prijs f 22,—.

Aanmelding: „De Ark” — Belvédèrelaan 14 — Nunspeet — Tel. 03412—2404.

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Men hoeft niet zo heel lang om zich heen te hebben gezien om te weten dat er nogal wat mis is in onze maatschappij. Talrijke na-oorlogse vraagstukken wachten al een kleine vijftien jaar op hun oplossing, zonder dat die dichterbij schijnt te zijn gekomen. En terwijl wij soms met rechtmatige voldoening vaststellen dat er het één of ander werd bereikt - de oudersdomsvoorziening bijvoorbeeld -, moeten we direkt daarna vernemen dat de Burgemeester van Amsterdam openlijk spreekt over een beschamende achterstand, en meedeelt dat verschillende gemeentetaken slecht, en vele in het geheel niet worden vervuld. Voor trots, en zelfs voor tevredenheid, is dus allerminst plaats. Maar het meest schokkende van de laatste tijd vind ik toch wel de klachten omtrent de strafrechtpleging, zoals die dezer dagen gedeeltelijk zijn bekend geworden uit een boek dat totnut toe op last van hogerhand als vertrouwelijk moest worden beschouwd.

— Je moet het eigenlijk aan de gedetineerden zelf vragen, zei Mevrouw Rijkse, toen haar juridische echtgenoot zich ambtshalve bezig hield met gevangenisproblemen. Natuurlijk had hij hele stapels bedrukt papier ter beschikking: jaarverslagen, rapporten, artikelen, wetboeken uit binnen- en buitenland. Belangrijke documenten dus, waar belangrijke, kundige, vaak zelfs des-kundige lieden hun handtekening onder hadden gezet. Maar wie uit ervaring weet hoe zulke paperassen tot stand plegen te komen, is iets minder geneigd ze overtuigend te vinden. Het ambtelijke standpunt van de samensteller, die vaak een lagere rang bekleedt dan de man-van-de-handtekening, brengt nu eenmaal bepaalde begrenzingen en beperkingen mee, die de waarheid (laten we maar zeggen) niet bevorderen. Men schrijft natuurlijk geen leugens, maar men zegt alles met wat erg gedempte stem, men kiest omslachtige zinnen en dure stadhuiswoorden, en men zwijgt zoveel mogelijk over zaken die de superieuren minder aangenaam zouden zijn. Zo is nu eenmaal het systeem. Ook ambtenaren zijn maar mensen, met hun vooroordelen, hun misverstanden en hun gemakzuchtigheden, net als wij allemaal. Wat zij jaar in jaar uit vastleggen in hun officiële schriften, kan waarheid zijn zonder de volle waarheid te zijn, het kan zelfs de volle waarheid zijn van één standpunt, zonder de ronde waarheid te zijn van elk standpunt. En daarom zei Mevrouw Rijkse:

— Je moet het eigenlijk aan de gedetineerden zelf vragen.

Het was een even originele als eenvoudige gedachte. En het resultaat ervan, dank zij een enquête bij ruim 900 Nederlandse gevangenen, is in z'n onweerlegbare feitelijkheid even schokkend als beschamend. Om het maar in één woord te zeggen: na tientallen jaren van modernisering, reclassering en specialisering, zijn we blijkbaar nog altijd niet in staat de verdachte of veroordeelde medemens enigermate als medemens te behandelen. Ten dele is dat een officiële tekortkoming, waaraan met de allergrootste spoed door de autoriteiten een

einde moet worden gemaakt. Ten dele is dat een tekort in de persoonlijke sfeer, en dan ligt het iets minder eenvoudig.

Tot het officiële gedeelte behoort o.a. de toestand van vele politiecellen, waar een vunzer lucht hangt dan „in een varkensstal”, waar „elke muur vol smerige tekeningen” zit; cellen met vieze strozakken, stinkend „alsof er een paard op had gewaterd”, en met vieze dekens „die helemaal stijf staan van het braaksel van dronken mensen”. Tot het officiële gedeelte behoort de vaak veel te lange duur van het voorarrest in zaken die door de bekentenis van de beklaagde geen essentiële moeilijkheden bieden.

Tot het officiële gedeelte behoort ook het allerminst feilloze instituut van de verdediging pro deo, d.w.z. tegen een staatshonorarium van maximaal vijftig gulden, waarover een cliënt met rechtmatig sarkasme opmerkt: „Voor f 50 kun je natuurlijk niet veel verwachten”.

Tot het officiële gedeelte behoort het feit, dat de beklaagden te zelden gelegenheid krijgen, zelf volledig te zeggen wat zij menen te moeten zeggen, zodat zij zich bekort voelen in hun mogelijkheden om de zaak te belichten zoals zij die zien.

Tot het officiële gedeelte behoort de gevangenisvoeding, behoort ook de gevangenskleding: een punt van uitermate groot belang, omdat bij de moderne mens het uiterlijk een wezenlijke betekenis heeft voor zijn zelfrespect. Ieder verhoor, waarbij de beklaagde ongeschoren en in slonzig zittende gevangenisplunje wordt voorgeleid is in dubbel opzicht mis: de beklaagde immers voelt zich vernederd en gedemoraliseerd door factoren die met zijn schuld of onschuld niets te maken hebben; en de politionele of justitionele functionaris krijgt niet een mens, een individu voor zich, maar een exemplaar van een soort, hetgeen de objectiviteit van het onderzoek gemakkelijker in het gedrang brengt dan men wel vermoedt.

Tot het officiële gedeelte behoort tenslotte ook de geestelijke verzorging, waarover de gedetineerden met recht ontevreden zijn. Dat sommige predikanten blijkbaar meer hun eigen braafheid tonen dan hun bekommernis om de ziel van een mens in nood, is geen tekort dat door de overheid kan worden verbeterd, al is het wel goed dat men dit weet, zelfs in Den Haag. Maar veel en veel ernstiger zijn de beide citaten die ik u letterlijk voorlees. Ten eerste:

„Officieel is ook bezoek toegestaan van de humanist. Eerst echter komen de dominee en de pater, die proberen je met alle middelen terug te houden van het humanisme. Ook de directeur bemoeit zich er soms mee”. En ten tweede: „Alhoewel opgegeven geen geloof te hebben, werd mij voorgehouden bezoek te moeten ontvangen van dominee of pater en na veel aarzeling kwam eindelijk het Humanistisch Verbond aan de beurt”. Moet men hieruit afleiden, dat in Nederland een wet door de Minister kan zijn ingediend, door de beide Kamers aangenomen, door de Koningin bekrachtigd, om dan te worden gesaboteerd door ambtenaren die,

juist in dit geval, bij uitstek geroepen zouden zijn tot feilloze handhaving van de wet? Het is maar een vraag. Maar op het antwoord ben ik nog niet zo gerust...

En hier hebben we dan de grens overschreden, die het officiële deel scheidt van het persoonlijke deel, het moeilijkste, maar ook het misselijkste. Met de honderden getuigenissen voor ogen concludeert Dr. Rijkssen zwart op wit: „Blijkens de weergegeven ervaringen wordt de toepassing van het recht door de gedetineerden te dikwijls beleefd als onrecht”. Dat is een zin die er niet om liegt. Zeker, men kan er zich vlot van afmaken door te zeggen dat gedetineerden metterdaad blijk hebben gegeven geen sterk besef te hebben van recht en onrecht. Ik zou zo'n uitspraak niet graag voor mijn rekening nemen. En zelfs al was hij juist, dan nog zou men moeten erkennen, dat het proces in al zijn stadia dit besef van recht en onrecht ook blijkbaar niet heeft gewekt of versterkt. En dat is een hoogst ernstige zaak. Staat men op het standpunt van de wraak, dan hoeft men zich hier niets van aan te trekken. Staat men op het standpunt van de uitbanning uit de samenleving, dan zou men er ook aan voorbij kunnen gaan, mits de uitbanning maar definitief was. Maar als men meent dat er in de rechtspleging een zedelijke waarde ligt, die in de geest van allen erkenning behoort te vinden, dan is de conclusie van Dr. Rijkssen een veroordeling van de veroordeelaars. In een rechtsstaat is het een wezenlijke voorwaarde, dat de burgers, de overheid, de justitie én de delinquenten overtuigd zijn van de rechtmatigheid van het recht, ook in de toepassing ervan. Een dictatuur hoeft daarmee geen rekening te houden, daar schept de macht het recht, ongeacht of dit „recht” onrecht inhoudt voor hele groepen van onderdanen. Indien dus nu in ons land talloze gedetineerden het rechtsbestel als onrecht ervaren, is er in onze rechtsstaat iets fundamenteels mis.

Ik heb evenwel de indruk dat dit voornamelijk ligt aan de vele onnodige, ja ontoelaatbare bijkomstigheden van persoonlijke aard, die de beklaagde kwellen en kwetsen, en hem het wanhopige gevoel geven dat hij niet voor vol wordt aangezien. Als de politie tegen iemand zegt dat hij „even” moet meegaan terwijl men van plan is hem voorlopig te houden; als de politie zich met zaken van verlovings of huwelijk bemoeit; als de politie dreigt met het ophalen van de vrouw, of zelfs van de kinderen, indien iemand niet vlot genoeg een bekentenis aflegt, - dan is de grens van het elementaire fatsoen ver overschreden. Als de politie een proces-verbaal laat ondertekenen zonder dat de beklaagde nauwkeurig heeft kunnen lezen wat er precies staat, is er méér zoek dan het fatsoen. En als de rechters niet luisteren naar het pleidooi maar lacherig onderling praten, verdwijnt er méér dan de kans op een rechtvaardig vonnis: de waardigheid van het recht zelf is in het geding. Geheel de lange trieste reeks van mededelingen te dezer zake is een onweerlegbaar bewijs voor de mening, dat de humanisering van ons strafrecht veeleer een zaak is van gezindheid dan van wetgeving. Of men voor een bepaald feit een half jaar of twee jaar als maximum stelt, of men cellulair of gemeenschap verkiest, of men meer of minder re-

kening wil houden met psychiatrische rapporten, enzovoort: het staat alles in het belang ten achter bij de vraag, hoe de mens, die agent, commissaris, officier van justitie, rechter of gevangenisdirecteur is zich verhoudt jegens de mens die verdachte of veroordeelde is.

De een verkeert in een positie van macht, de ander in een positie van machteloosheid. Nu is er geen ding ter wereld dat de mens zo grondig corrumpert, als macht. Het vraagstuk is dan ook van een veel wijder strekking dan politie en justitie alleen. Het heeft z'n parallel in alle verhoudingen waar een bepaald gezag gesteund wordt door een bepaalde macht. Om maar een paar voorbeelden te noemen: het zou een goed ding zijn, als de enquête van Dr. Rijkssen werd aangevuld door een gelijksoortig onderzoek bij het leger. „Je moet het eigenlijk aan de dienstplichtigen zelf vragen”. Er is wel niemand in ons land die durft wedden op een gunstig resultaat. Nee — maar dan is het ronduit onverantwoordelijk, zo'n onderzoek achterwege te laten.

Men zou ook een enquête kunnen houden bij het onderwijs, het middelbaar onderwijs vooral. „Je moet het eigenlijk aan de leerlingen zelf vragen”. Van de rechtspraak en van de dienstplicht heb ik actief en passief heel weinig ervaring, maar van het onderwijs dan ook des te meer: als leerling eerst, als leraar later, als ouder nu. En ik durf daarom openlijk zeggen, dat een eerlijke enquête onder de leerlingen een aantal misstanden aan het licht zou brengen, waar de meeste vaders en moeders geen flauwe notie van hebben, mede doordat zijzelf maar al te vaak in een machtspositie tegenover hun eigen kinderen staan. En als men dan toch aan het enquêteren is, zou men ook eens grondig navraag moeten doen in de medische wereld, bij fondsleden, bezoekers van poliklinieken en zaalpatiënten. „Je moet het eigenlijk aan de zieken zelf vragen”. Ook dát resultaat zou bijzonder verontrustend kunnen zijn, en bijzonder nuttig voor onze geestelijke volksgezondheid...

Ik wil niet graag het misverstand laten ontstaan, alsof iedere klacht altijd gegrond zou zijn. En ik weet even goed als iedereen, dat juist de verantwoordelijke en leiding-geven-de personen vaak overbelast zijn, oververmoeid soms, en daardoor noch tijd noch aandacht vrij kunnen hebben voor elk geval of gevalletje individueel. Maar daar ligt dan ook de clou. Er zijn voor de lijdende mens, de machteloze mens, geen gevallen en gevalletjes; het gaat hem nooit om zijn „geval”, het gaat altijd om hemzelf, om zijn bestaan, zijn vrijheid, zijn leven.

Hij is, naar zijn eigen besef, een onverwisselbare mens, die van de medemens mag vergen dat hij hem als mens ontziet, en hem in functie helpt zoveel mogelijk zichzelf te zijn. Waar blijven wij met onze cultuur, met onze moraal, met onze democratie, als ook dit niet geldt? Waar blijven wij, zodra het recht van de machten als onrecht wordt ervaren door de machtelozen? Er zijn maar twee mogelijkheden: erin te berusten als in iets onvermijdelijks, maar dan ook zonder de huichelarij der dierbare woorden; óf te erkennen dat er tussen mens en mens wreedheden gebeuren, die vermijdbaar zijn, en waarin men daarom niet berusten mag.

G. STUIVELING.

VIRUSSEN

Met wijlen de dichter en predikant Petrus Augustus de Genestet heb ik een vriend. Deze vriend is voorzien van een ijzeren hand en een koel gebiedend oog en zijn naam is - u raadt het al - de Plicht met een hoofdletter. Dit narrige vriendje drijft mij er toe allerlei dingen te doen die ik liever zou nalaten. Het zou meer ruimte vergen dan mij ter beschikking staat een volledige opsomming te geven van de werkjes die ik terwille van dat mannetje verricht. Waarbij echter niet vergeten dient te worden, dat heden plicht heet, wat morgen als een pretje ervaren wordt.

Het is mij opgevallen, dat vrijwel alles tot een benauwende plicht wordt, als de virussen zich in onze inborst hebben genesteld. Deze vlugge en vluchtige organismen zijn in staat ons, mij althans, van een levenslustig persoon tot een onttrederd wrak te maken. Gisteravond reeds merkte ik, dat zij bij mij binnentrokken. Driemaal stak ik mijn linkerbeen naast de pijp van mijn pyama, het laken was te koud, het hoofd te warm en Onze Voorouders van Jacob van Lennep, waarmee ik de laatste dagen een gezonde slaap voorbereid, smaakten mij niet. Terwijl ik anders schuddebuikend van de pret geniet van de tere maagden met heur tengere leest en de matbleke konen, waarvan de fijnbesneden lijnen op een edele afkomst duiden, kon ik er nu de ware smaak niet in krijgen. Ik vond die Van Lennep een zeurige snoeper, een aansteller en een zaniker. Rillend trok ik het licht uit en dook verder onder in de koude grot, rillend en gloeiend. Nu zijn twee salicyltabletten (om geen reclame te maken) en een glas hete kwast, mits tijdig genuttigd, voor mij voldoende om alle virussen ijlings op de vlucht te jagen en mij na een nacht van wilde dromen geheel verjongd te doen ontwaken. Maar deze keer was ik te laat. Ik miste de moed om het medicijn alsnog te bereiden en ging liggen luisteren naar het jachtige kloppen van het bloed, dat zoveel dichters heeft geïnspireerd. Ik zal u een beschrijving van de nacht besparen en hier slechts meedelen, dat ik des morgens een laken om de nek had en het gevoel of mijn schedel gevuld was met nat zand. De tong was droog, de ogen schenen een centimeter buiten hun kassen te steken en de ledematen waren verstijfd.

Langzaam maakte zich uit het warrige weefsel der sensaties een gedachte los: „Het is duidelijk, dat je ziek bent. Je hebt het recht, neen de plicht, in bed te blijven. Keer je om en ga rustig liggen wachten op de controlerende geneesheer. Dat mag in zo'n geval”.

En juist wilde ik mij vermoeid omdraaien, toen vóór mij verscheen de vriend met ijzeren hand en koelgebiedend oog.

„Komkom”, zo sprak hij, „geen flauwiteiten. Wij hebben allemaal wel eens geen zin op te staan. Als je een beetje verkouden bent is dat nog geen reden te spijbelen”.

Toen ik mij zwak verdedigde met verwijzing naar de virussen en zei, dat medici sterk ontraadden met een aangetaste gezondheid toch aan het werk te gaan, begon hij met spreken en citaten te werken. „Wie zichzelf overwint is sterker dan wie een stad inneemt”, zei hij en hij citeerde Henriëtte Roland Holst, die ergens gesproken moet hebben over mensen, die zingend opgaan tot het arbeidsfeest.

„Goed, ik ga al”, antwoordde ik verdrietig en legde voorzichtig een been buiten het bed in de koude morgen.

Enfin, ik heb het uitgehouden, hoewel de produktiviteit uitermate gering geweest is en geen begin van een gedifferentieerde loonsverhoging heeft kunnen wettigen.

Ik heb veel in stoelen gezeten met de hand voor de gesloten ogen en vele malen vrienden, familieleden en collega's gebracht tot een hartelijk: „Kerel, ga toch naar je bed!” Maar ik bleef flink. „Neen”, sprak ik lijdend, „neen, het werk roept. Ik moet verder”. En ik heb gedacht: „Als ik nu nog even door de zure appel bijt, zal ik morgen zeker lekker ziek zijn en dagenlang in bed mogen blijven, heerlijk doezelen en verwend worden, ha!”

Maar wederom verscheen de Plicht.

„Hoepel maar op”, sprak ik, „het is nu menens geworden met de virussen, ik voel ze overal. En Henriëtte Roland Holst en Thomas More doen me ook niks meer”.

„Daar kom ik juist voor”, zei de Plicht. „Deze edele Humanist zal je ongetwijfeld herinneren aan het woord van de volgende week...”

Gelijk gij ziet, hij heeft het weer gewonnen. H. H.

lezingen voor de radio

- 29 november VARA 9.45 uur Dra. H. O. H. van Lessen-Douwes Dekker:
„Schiller, zoeker naar vrijheid en waarheid.”
- 1 december AVRO 16 uur Hella Haase: „De verantwoordelijkheid als mens van de kunstenaar”.
- 6 december VARA 9.45 uur Dr. J. P. v. Praag: Bunsels vangen.
- 13 december VARA 9.45 uur Mr. S. Pragano: Het humanisme van Zamenhof.
- 20 december VARA 9.45 uur Prof. dr. G. Stuiveling: Uit hum. oogpunt.
- 27 december VARA 9.45 uur Dr. J. C. Brandt Corstius: 40.000 km. liefde.